

ПРВИ РОМАН О РАЦИЈИ КОЈА БЕЈАШЕ ПОКОЉ

Радован Ждрале, *Црвене реке*, Градска библиотека Нови Сад – „Прометеј”, Нови Сад 2021

Зло, старо Зло, *жалац добру* како кажу јеванђелисти и све малобројнији антрополошки оптимисти, одавно је човека *ајсцесно исциснуло* из историје (која није ништа друго до *калеидоскопске ујиварних обмана!*) на руб њене маргине. Крај краја! Сам *крајац!* Како је Зло по својој демонској природи непојамно и неизрециво у свету, премда му је порекло старо и познато, а *његови Мајстори*, иманентни његовој неисказивој појавности, *раде своје њослове на неизрецив начин*, остављајући иза себе *неизрециве шрапове* и занемеле *сведоке* – и међу онима, *рејкима*, који су му *прејекли*.

Вероватно је зато писац Радован Ждрале посегао за својим јунацима – у *ијичје царство*, *међ ијице небеске*, поверивши *Гаврану*, *Кукумији* и *Орлу* да читаоцима (*преживелима међу њима*, јер и овај елитни сој замире!) *поведају* кажу о Злу и његовим Мајсторима, *маџарским фашистима* (ауторов израз) који су у Другом светском рату, *чејрдесет њре* и *чејрдесет друје*, за време *сунцосјаја*, радили своје *краве њослове* по Новом Саду и околним местима у Бачкој, *сјамљујући* своје жртве, без *броја* и *интерјункције*, под лед Дунава (*на кудалицију Шјранг!*) и Тисе. Није Ждрале случајно изабрао ове своје *јунаке-ласнике*, *јер Гавран*, *Сова* и *Орао* (Гавран на првом месту) имају у култури нашег народа неизбрисив симболички топос који конотира свеукупност српског историјског удеса. Бестијалност *маџарских усјаца* која, по дивљаштву, *повређује* и *понижава њлеменише животиње*, *њо Божје благо*, остала је записана под подмуклим, циничним *сјрањским* кодом *рација*, као својеврстан жалостан подсмех и поруга, до дана данашњих, онога што нам је, *чистио* и *јасно*, оставио и заветовао Вук.

Термином, *још сјрано њорекла*, не може се *прегјавити нији ојисаји*, и *ијиме завјетним учинији* у *есхајолошском* смислу – *њокољ Срба* и *Јевреја Новоја Сада* и *његове уже околине*, на самом *њочейку Друјој свешкој раји*. Сви речници *сјраних речи* и *израза нејојкујиви* су нам *сведоци*. *И јадна ојомена* и *њрекор сумњивим семиојичарима* за ово

историјско и језичко светиоџе. Али и укор и на срамоиу савременицима које иџије овај ваијуџи џовесни фалсификаи.

Зверства потомака Хуна (*војска Хуна и домаћи Хуни*, како нам Ждралови јунаци посведочују, и тако из ословљавају) над српским и жидовским цивилним становништвом, по своме канибализму граниче са неописивим, са готово *џонициџавањем олоџене речи*, и само су *џиџице сџаросџавне* – *Гавран, Сова* и *Орао* у стању да нам, са *својих невиних висина*, и својим *џајним језиком* (који уистину и постоји!) кажу последњу реч истине о ономе што се збило. *Последњу* – јер преживелих, за трајања овог зла, није било. А ако је који мученик и остао, а било их је, по *Промисли* – одавно није на овој васељенској обали. А слабашно, варљиво људско памћење, као и *човекове џисменице-џовеснице*, данас клонирају и префарбавају потомци оних истих *Мајџора смџи* који су се размножили и размахали по свету.

По *разливеној* форми, стилу и језику, драмској структури, атмосфери, натуралистичким сликама ужаса и грозе, семантичкој згуснутости-*зџрушалосџи*, пространом контексту, жанровским укрштајима и зачудном поетичком и поетолошком регистру, књига *Црвене реке* (првошњи наслов је био: *Кад је снеџ цвеџао црвено*, за који је овај аутор пледирао!) производи вишеструку читалачку перцепцију, па се чита као еп, поема, риданица, *јеремџада*, Јовово нарицање, трагични спев, дневник, сага, миракул, легенда, романирана повесница о историји као цикличном отелотворењу зла – а све то заогрнуто у *баснолику бајку, бајковииу басну*, међужанр, или поливалентни жанр о коме би истанчани тумачи књижевности имали шта да кажу. Како *Зло дела у историји неџресџано, без иџиџијункције, и не џознаје календаре* – *ни светиовне ни црквене* – отуда је и Ждралов рукопис без великих слова и интерпункцијских знакова. Јер *џрамаџика смџи* поништава и не познаје/не признаје ни људску, ни језичку, правописну норму. По свим овим одликама, ово Ждралово дело јединствено је у нашој књижевности.

Други европски народи којима *историја није увек џекла џосред куџе*, *Зло им није сџално џрисмакало у зделу*, заправо, исправније би било реџи: народи са *осеџелим џамћењем* који су умели и умеју да *џоџијују светиосџ жџиџе* и *соисџивене херојске џодвиџе* – одавно су своју историјску прошлост достојно литераризовали и филмовали. Срби су на *џољу сеџања, усевима џамћења*, у големом минусу, у тужном, безнадежном закашњењу у уметничком транспоновању *људскоџ докumentsа* (В. Десница) у пакленим вртлозима повести. *То им џреци и историја нису, и неџ оџросџиџи!* *Реџидиви су веџ сада очџледни, и џек слеџују, нажалосџи.*

Примерице, досад је написано, колико ми је познато, десет романа о *Јасеновцу*, међу којима засигурно имају, посведочујем, барем два-три солидна, или чак изванредна – али нажалост, ниједан није, а нити ће бити, како показује стање ствари на *болоњском барометру* – у обавезној

или необавезној школској лектури. О снимању филма о овом најстрашнијем логору смрти у свету, *руком српској синеастје и редитиља*, илузорно је и говорити, и упркос томе што већ у оним романима постоје скоро готови, *живи синојсиси*. А и они *шакозвани српски филмови* снимљени у скорашње време, у којима су синеазирана поједина поглавља или *селективни исечци* наше историјске прошлости – направљени су, с једне стране, *увредљиво алкаво, са фризовима фалсификација*, и с друге, *окулар камере креишао се у координатама политичке погодности, аутишовинизма и личне редитиљево самољубивости и славохлеља*. Свака часиј изузецима *од оваквој ђаволској чинодејствиовања!*

Културолошка *иперада* историјске прошлости једног народа, готово страдална фаза тог национа, може се једино приближити и сазнајно спознати као *самойоврајно памћење неојраниченој ипрајања*, а без оптерећења и социопсихолошке ригидности, како на плану колектива тако и појединца, кроз *високолесјевичне* уметничке творевине понајпре књижевности и филма, али и музике и сликарства. То стање самосвести може се постићи, као *самоодрживо*, тако што се мора бити и остати и, упркос свему, у *стиајусу самоосећања* унутар датих географских координата. Наравно, тај крупан посао мора бити органски уланчан у систему образовања и просвете, национално утемељене *културне политике и политике културе*. Јер системски нужно је обезбедити адекватну *конзумацију производа те високо вредносне уметничке производње*.

Само на тај начин *Жртва* и *жртвавање* неће постати тек пука несрећа, акцидент и инцидент слепих историјских сила, како нас уче и опомињу свети црквени оци, духовници и богослови. *Жртва* и *жртвавање* морају бити, морају постати *духовно колективно искуство* и *каптарични процес* у ономе ко чита литерарно трансцендирану исповест *Жртва*. Морају *постати колективно самоосвећење*. Живот под обасјањем благотворног дејства *разборитије брије*. *Норма моралној делања човека који самоосвећено живи у историји и друштвеној заједници, осветљењеној и осветљеној илеменијим херојством Жртва*.

Вратимо се Ждраловој књизи. Транспонујући *дојаве својих Глашника* у једном страшном времену кад су „пороту за смртне пресуде над Србима и Жидовима чинили суседи”, писац наводи, на многим местима, имена и презимена (*меморијални списак*) жртава, њихова занимања, као и имена и презимена целата. *Деца, међу којима је било и беба, посебна су нејреболна ирича овој иоррома*. По занимању и професији жртава, види се, у стопроцентном опсегу, да су сви *изреда били немоћни, обични сироти, радници цивили посвећени своје послу, Божија створења која су своју небеску илаиу мукојрино зарађивала власитијим рукама и умом*, спремни и да помогну, кад год је то устребало, и својим „*суседима Маџарима*”. Али та хуманост – другим речима, тај „*вишак хуманости*”, као да им је додатно урачунат у њихов виртуелни грех који им је *уцељен иореклом и вером*.

Навођење имена целата и њихових помагача (*војске Хуна и домаћих Хуна комшија Маџара*, како сведоче гласници ове апокалипсе) може да сугерише (заправо, треба да подсећа) да зло увек чине појединци, *ипрема је био засиращујуће, и у суморној, временској персејективи носмаирано забрињавајуће, масован број њих појединаца!*

Гласнику *Гаврану*, птици злослутници у народном предању, придаје се, као и *Сови* и *Орлу* у овом роману, и својства *Арханђела Михаила*, јер кадгод узмогну они спасавају из канџи зла понеко дете и односе га, *ипреко воде, у светиу Фруцку тору*, скривањем *нејачи* у оријашком деблу букве. Тиме се, може бити, алудира да ледено, занемело зимско небо над Новим Садом и Бачком које уистину беше такво у време катаклизме, *и оно ипрекорно доминира обзорјем и аиџмосфером ове књиџе* – ипак није било *сасвим ипразно, заиџворено и равнодуџно*, да је са тог Неба Прст Божји обележио и понеког сведока (међу којима је био и сам писац, као дете обрео се у злогласном *маџарском лотору*) како би овај посведочио размере овог геноцидног затира, и тако вазда бива у досадашњој сунувратној историји људске цивилизације.

У овој трагичној повесници поливалентног жанра *Гаврану* је допануо и додатни, *можда најиџежи ипосао који је обавио за ипсца*. Након што су *Мајсџиори смрџи* завршили, по плану, свој крвави посао – ова староставна птица која је можда *баџ она* (или је њен потомак) са *крвавоџ косовскоџ разбоџиџиџа ипре* скоро шест и по векова – *Гавран* броји и збраја српске и жидовске цивилне жртве. Пишчев Гласник саопштава да је, заправо, тај списак жртава „добито” од историчара Александра Вељића. У њему се, уз име и презиме убијеног, нотирају и година старости, подаци о родитељима, датум и место страшног погубљења. Међу њима има и много НН страдалих лица, да не говоримо о оним *незнаним/неџталим у иџо време – лиџених и ове НН аиџрибуџије*, о којима се никад ништа неће сазнати. Овоме *књиџоводџиџу смрџи* придодата је и 41 фотографија посмртних остатака погубљених, снимљених на новосадским улицама, *куџалиџиџу Шиџранд*, на таласима Дунава и Тисе, и у другим местима јужне Бачке.

Додавањем, на крају књиџе, ове документарне грађе о покољу Срба и Жидова који се десио на наречном простору и у нареченом времену, писац, с једне стране, *са иџе сџиращине сџиварноџиџи бриџе и ипоследње ауџиџовинисџиџичке и монџиџалисџиџичке најлавине сџиџениџиџоване фанџиџазмаџиџоричноџиџи на којој се данас иџако инсисџиџира, измичуџи иџако сваку, чак и имаџинарну, иџачку ослоџца Неверним Томама иџо увереџу или ипрофесиџи*, и с друге, фактографски показује и доказује да је зло звано *маџарски фаџцизам осџавило иза себе неџоречеџе и неџалазне иџраџове*.

Књиџом *Црвене реке* Радован Ждрале је крунисао свој петотомник: *Црна звезда Срба / Херџеџовачка райсодџиџа, Принџиџи, Не убиџаџиџе Гласника*,

Христѿова књиѿа косовска о вишевековном геноцидном затирању српског народа на простору Балканског полуострва.

Зло, подмукло и цинично кодирано као *рација*, сада је и уметнички транспоновано (и *декодирано!*) у Ждраловом роману, и ушло је у књижевни архивариј. Дубоко верујемо, ипак, у моћ оне латинске поруке: *scripta manent*.

Сада следује катарзични процес.

Да зло не би постало повратљиво.

Анђелко АНУШИЋ

ТРАСЕ И ПАРАМЕТРИ

Библиотека Прва књига: Вук Вучковић, *Кришке сунца / сеѿови ножева*; Сања Перић, *Књижевност и исходишѿа*; Милош Марков, *О сѿраху сѿрах*; Матица српска, Нови Сад 2020

Колико се год чинило да је историја *Библиоѿеке Прва књиѿа* Матице српске добро позната књижевним посленицима и следбеницима лепе речи у српском језичком простору, никада није наодмет подсетити, макар узгред и укратко, на њен богати историјат, проткан необичним паралелизмима и чудесним сусретима стваралачких енергија и поетичких опредељења. Увек изнова ваља поменути да две стотине осамдесет и три књиге објављене од 1957. до данас, које су послужиле као трасе и параметри свима који су намеравали да се и сами отисну у поље уметничког стваралаштва, пружају могућност заинтересованом и упућеном читаоцу, колико и педантном историчару или посвећеном тумачу, да препозна вредности које тек настају. Првим књигама се не промовише увек ново име него се потврђује и присутност поетика, стваралачких концепција и тематско-мотивских и стилских приоритета, било да се ради о генерацијским изборима или пак о појединачним поетичким и програмским одлукама. Потврђује се, ако то није претенциозно рећи, обновљивост и оних традиционалних и оних модерних приступа уметничком деловању.

Ова едиција на самом свом почетку била је намењена искључиво поетским гласовима, па су тако прве тридесет и четири објављене књиге биле збирке песама, чиме се очигледно повлађивало снази и постојаности младалачких изазова, којима је песништво обично прва адреса. Убрзо су промењене пропозиције отвориле врата и за све друге жанровске и поетичке творевине: за приповедну прозу (неупоредиво чешће за збирке прича него романе), за критику, есејистику, чак и за изражајне